

УДК 786.2

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/93-1-34>**Зоряна ЛАСТОВЕЦЬКА-СОЛАНСЬКА,***orcid.org/0000-0002-6606-9831*

кандидат мистецтвознавства,

професор кафедри історії музики

Львівської національної музичної академії імені Миколи Лисенка

(Львів, Україна) *zoriana0705@gmail.com***Оксана ВЕЛИЧКО,***orcid.org/0000-0002-3346-0893*

кандидат мистецтвознавства,

доцент кафедри музичного мистецтва

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *oksavel16@gmail.com***Ірина МАКОВЕЦЬКА,***orcid.org/0000-0002-5046-6242*

заслужена артистка України,

доцент кафедри музичного мистецтва

Львівського національного університету імені Івана Франка

(Львів, Україна) *makovetskyi.r@gmail.com*

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ВЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

Мета статті – розглянути специфіку формування професійних компетентностей вчителів музики в сучасному освітньому просторі. Проведено аналіз об'єктивних факторів сучасного педагогічного простору, які впливають на його трансформацію. Методологія статті ґрунтується на синтезі різних методів – аналітичного, теоретичного, порівняльно-узагальнюючого та типологічного. У результаті встановлено, що до професійних компетентностей учителів музики належать різні складові, серед яких вміння ефективно організувати творчу, педагогічну і навчальну діяльність, застосовувати теоретичні знання на практиці, креативний підхід до планування занять, підвищення кваліфікації, самопідготовка, психологічна стійкість, організаторський і ораторський хист та ін. Формування професійних компетентностей учителів музики в сучасному освітньому просторі вимагає наявності кількох факторів, серед яких – покликання до педагогічної праці, любові та повазі до особистості вихованців, креативності та відкритості до постійних змін у організації навчального процесу, стресостійкості та швидкості педагогічних реакцій. Вагомим аспектом підготовки вчителів музики є їхня психологічна, емоційна та комунікаційна готовність до майбутньої професійної діяльності. Наголошено, що під час навчального процесу важливо враховувати специфіку індивідуального підходу до вихованців з інклюзією, аутистів, синдромом Дауна та особливими освітніми потребами. Підкреслено, що в сьогоденні сформувались нові стандарти у підготовці вчителів музики, що базуються на інтегративному, особистісно орієнтованому підході, інноваційності, інклюзивності, інтерактивності, доброму рівню володіння інформаційно-комунікативними технологіями. Виявлено, що академічна мобільність та міжнародні стажування позитивно впливають на обмін педагогічним досвідом.

Ключові слова: професійні компетентності, педагогічні технології, інтегративні методи, виконавська майстерність, освітні стандарти, музично-виконавська діяльність, музично-дидактичний матеріал, основи техніки диригування.

Zoryana LASTOVETSKA-SOLANSKA,

orcid.org/0000-0002-6606-9831

PhD (Art Sciences),

Professor at the Department of History of Music

Mykola Lysenko Lviv National Academy of Music

(Lviv, Ukraine) zoriana0705@gmail.com

Oksana VELYCHKO,

orcid.org/0000-0002-3346-0893

PhD (Art Sciences),

Associate Professor at the Department of Musical Art

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) oksavell16@gmail.com

Iryna MAKOVETSKA,

orcid.org/0000-0002-5046-6242

Honored Artist of Ukraine,

Associate Professor at the Department of Musical Art

Ivan Franko National University of Lviv

(Lviv, Ukraine) makovetskyi.r@gmail.com

SOME ASPECTS OF THE FORMATION OF PROFESSIONAL COMPETENCES OF MUSIC TEACHERS

The purpose of the article is to consider the specifics of the formation of music teachers' professional competencies in the modern educational space. An analysis of the objective factors of the modern pedagogical space, which influence its transformation, is carried out. The methodology of the article is based on the synthesis of various methods – analytical, theoretical, comparative-generalizing and typological. As a result, it was established that the professional competencies of music teachers include various components, among them the ability to effectively organize creative, pedagogical and educational activities, to apply theoretical knowledge in practice, creative approach to lesson planning, professional development, self-training, psychological stability, organizational and public speaking skills etc. The formation of professional competences of music teachers in the modern educational space requires the presence of several factors, among which are the vocation to pedagogical work, love and respect for the personality of pupils, creativity and openness to constant changes in the organization of the educational process, stress resistance and speed of pedagogical reactions. An important aspect of the training of music teachers is their psychological, emotional and communicative readiness for future professional activities. It was emphasized that during the educational process it is important to take into account the specifics of the individual approach to pupils with inclusion, autistics, Down syndrome and special educational needs. It is noted that today new standards have been formed in the training of music teachers, which are based on an integrative, personally oriented approach, innovativeness, inclusiveness, interactivity, and a good level of mastery of information and communication technologies. It was found that academic mobility and international internships have a positive effect on the exchange of pedagogical experience.

Key words: *professional competences, pedagogical technologies, integrative methods, performing skill, educational standards, musical performance activity, musical and didactic material, basics of conducting technique.*

Постановка проблеми. Підготовка вчителів музики та формування їхніх професійних компетентностей відбувається поступово та цілеспрямовано. Згідно вимог сьогодення, від них вимагається застосування методик компетентнісного навчання і володіння сучасними цифровими технологіями. Фокус покладений на інтерактивне навчання та на різнобічний розвиток особистості, при цьому домінує комплексний підхід, акцент кладеться як на музичну підготовку майбутніх вчителів музики, так і на їхню педагогічно-психологічну готовність до професійної діяльності.

Аналіз досліджень з тематики, пов'язаної з вивченням нових підходів до професійної підготовки вчителів музики в сьогоденні, дає підстави стверджувати, що обране питання знаходиться в колі дослідницьких пошуків доволі значної кількості як науковців, такі і методистів-практиків. При цьому, слід виділити праці Г. Падалки, О. Ростовського (Ростовський: 2011), О. Рудницької (Рудницька: 1998), С. Салдан, В. Черкасова, В. Шульгіної, О. Михайличенко, З. Жигаль, М. Дяченко, О. Король, Е. Тайнел (Жигаль, Король, Тайнел та ін.: 2017), І. Малашевської, А. Душного та ін., які в найбільшій мірі виявились суголосними до вектору запропонованої розвідки.

Мета статті – дослідити специфіку формування професійних компетентностей вчителів музики в сучасному освітньому просторі.

Для досягнення задекларованої мети було використано комплексний методологічний підхід. Пріоритетними стали наступні методи: *аналітичний*, який дозволив проаналізувати процес підготовки майбутніх вчителів музики у єдності педагогічного, психологічного, мистецтвознавчого, філософського і музикознавчого знання; *теоретичний* метод, який дозволив опрацювати дидактичні матеріали та новітні методологічні підходи сучасної гуманітаристики; *порівняльно-узагальнюючий метод*, який уможливив компаративне зіставлення дидактичних звершень відомих педагогів – як теоретиків, так і практиків; *типологічний* – для вивчення сталих засад педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, професійна підготовка вчителів музики за спеціальністю 014.13 Середня освіта (музичне мистецтво) здійснюється в країні на музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів (у деяких випадках музично-педагогічні факультети мають назви «Інститутів музичного мистецтва», «Факультетів культури і мистецтв» та ін.). Після завершення навчання на денній та заочній формах випускники отримують дипломи бакалавра та магістра, деякі з них продовжують навчання з аспірантурі для отримання наукового ступеня доктора філософії.

В останні роки відбулися суттєві зміни в організації навчального процесу, які заторкнули і сферу підготовки вчителів музики. Пріоритетним став індивідуальний підхід, зорієнтований на всебічне розкриття особистості майбутнього вчителя музики.

Опанування професійними компетентностями майбутніми вчителями музики відбувається під час навчання у музичних та музично-педагогічних ЗВО, після складених вступних випробувань і творчого конкурсу, на яких абітурієнти мають можливість показати свої музичні задатки та творчі здібності. Навчання на ОП «Бакалавр» триває чотири роки і охоплює вісім семестрів. Студенти мають як обов'язкові дисципліни, так і вибіркові.

Наведемо перелік дисциплін, що входять до навчального плану бакалаврів кафедри музичного мистецтва факультету культури і мистецтв Львівського національного університету імені Івана Франка, на якому працюють автори означеної статті. На першому році навчання студенти проходять наступні лекційні та практичні курси: «Вступ

до спеціальності», «Диригування», «Основи теорії музики», «Історія зарубіжної музики», «Постановка голосу», «Сольфеджіо», «Основний та додатковий музичний інструмент», «Хоровий клас та практична робота з хором», «Музична педагогіка».

Впродовж другого року навчання майбутніх вчителів музики до переліку обов'язкових навчальних дисциплін входять «Вокально-інструментальні ансамблі (мішаний хор)», «Історія української музики», «Диригування», «Основи педагогічних досліджень», «Історія зарубіжної музики», «Постановка голосу», «Сольфеджіо», «Основний та додатковий музичний інструмент», «Хоровий клас та практична робота з хором», «Музична психологія», «Теорія та методика музичного виховання», «Методика вокального виховання дітей», «Курсова робота». На вибір студентам пропонуються дисципліни «Музичний фольклор України» та «Практикум шкільного репертуару».

На останньому році навчання бакалаври повинні засвоїти знання та практично-технічні навички з предметів обов'язкової компоненти «Поліфонії», «Світових музично-педагогічних концепцій», «Диригування», «Вокально-інструментальних ансамблів (мішаний хор)», «Педагогічної практики», «Постановки голосу», «Оркестру народних інструментів, ансамблю скрипалів, бандуристів», «Основного та додаткового музичного інструменту», «Хорового класу та практичної роботи з хором», «Теорії та методики музичного виховання». На вибір здобувачам пропонується «Аранжування» чи «Інструментознавство».

Важливо, що під час навчання студенти мають можливість брати участь в художніх колективах, активно виступати на різних заходах як у межах факультету, так і університету. Зокрема, майбутні учителі музики є учасниками мішаних, жіночих і чоловічих хорів, можуть виступати у складі ансамблів скрипалів, капели чи ансамблю бандуристів, дуетів акордеоністів, гітаристів тощо.

Щодо ОР «Магістр», то впродовж першого семестру до навчального плану студентів-магістрів входять дисципліни «Магістерський семінар», «Історія музичної культури слов'янських країн», «Основний музичний інструмент», «Постановка голосу», «Диригування» та «Проблеми сучасного музикознавства». На вибір пропонуються два предмети – «Образ і текст» та «Український та європейський музичний постмодернізм».

На другому семестрі навчання магістри музичного мистецтва в процесі здобуття фахових компетентностей опановують дисципліни «Антропологія музичної культури», «Магістерський семінар», «Методика викладання музично-тео-

ретичних дисциплін у закладах вищої освіти», «Музична естетика», «Музична психологія» та «Основний музичний інструмент». На вибір магістрам даються предмети «Музичне краєзнавство», «Основи музичного джерелознавства та архівістики», «Український музичний модернізм». У третьому семестрі присутній лише один предмет – «Педагогічна практика».

Оцінювання знань студентів із вищезазначених предметів відбувається під час залікової та екзаменаційної сесій наприкінці кожного семестру. Як і в інших ЗВО, оцінювання знань студентів відбувається за шкалою Європейської Кредитно-Трансферної Системи ECTS.

Після опанування зазначених вище дисциплін майбутні вчителі музики отримують теоретичні знання та практичні навички, вдосконалюють індивідуальну виконавську майстерність та ін. Так, здобувачі ознайомлюються з генезою, особливостями формування, організацією та структурою систем педагогічної освіти різних країн, пізнають різні національні методики викладання предмету «Музика» в середній школі, усвідомлюють важливу функцію вчителя у педагогічній освіті.

Крім того, на основі здобутого під час навчання практичного досвіду, студенти формують професійні компетентності, вони мають знати види занять та педагогічної практики, вміти сформулювати власні педагогічні принципи, володіти педагогічним тактом та етикою спілкування, підвищувати педагогічну майстерність, застосовувати на практиці сучасні методи і прийоми навчання.

Як пише М. Ластовецький, «Нинішня система освіти, насамперед, музичної, перебуває на етапі серйозного вдосконалення, а її структура та зміст все більше переорієнтовуються на особистісну педагогіку. На сучасному етапі спостерігається зростаюча комп'ютеризація освітніх процесів та отримання знання через мережу Інтернет. Широке використання комп'ютерних технологій в сучасній освіті кардинально змінює процес здобуття знань: застосовується дистанційне навчання, студенти отримали можливість вибору довільних програм і моделей навчання і т.п.), в результаті, констатується її нова якість» (Ластовецький, 2019:85).

Результатом навчання майбутніх учителів музики, на основі поєднання світових та національних освітніх стандартів, є підготовка конкурентоспроможних фахівців, здобуття фахових навичок та умінь, необхідних для праці в школі, володіння голосом, музичним інструментом, основами техніки диригування тощо. Також учитель музики повинен бути обізнаним із особливостями вікової психології, різними видами темпераменту,

орієнтуватися в музичних стилях, історії та теорії музики тощо. Вчитель музики має вміти створити на уроках доброзичливу атмосферу спілкування, сприятливий психологічний та емоційний клімат, вміти згуртувати учнів у колектив – хор, вокальний чи інструментальний ансамбль.

Вкрай важливо застосовувати особистісно орієнтований підхід до міленіалів, індіго, аутистів, вихованців з інклюзією, синдромом Дауна та особливими фізичними потребами, до яких належать вади зору, слуху, опорно-рухового апарату та ін.

Висновки. Професійна підготовка вчителя музики має низку особливостей. На відміну від студентів інших спеціальностей, майбутні вчителі музики повинні оволодіти фаховими компетентностями на основі синтезу теоретичних знань та практичних вмінь, які включають музично-виконавську діяльність, до якої належать гра на музичних інструментах, постановка голосу, спів у хорі, участь в оркестрі, ансамблі тощо. В переліку обов'язкових дисциплін вагому роль займають предмети педагогічного, психологічного та практично-виконавського спрямувань.

Провідним залишається національно-зорієнтований контекст навчання та підготовки фахівців у різних галузях, у тому числі, й вчителів музики, з розвитком почуття громадського обов'язку, високими духовними, етичними і моральними пріоритетами. Адже відповідно до Національної доктрини розвитку освіти України, освіта «є засобом відтворення й нарощування інтелектуального, духовного потенціалу народу...» (Національна доктрина, 2002).

У сьогоденні, у рамках академічної мобільності, програм обміну та міжнародного стажування, спостерігається активна співпраця з іноземними колегами, обмін педагогічним досвідом та практичними напрацюваннями.

Під час пандемії, пов'язаної з поширенням ковіду, в навчальних закладах країни відбувся перехід на дистанційну форму навчання в режимі он-лайн, у зв'язку з чим, зросла потреба у активному застосуванні сучасних цифрових технологій, мультимедійних засобів, інтерактивних панелей, що уможливило «супровід лекцій нотними прикладами і музичними ілюстраціями, використання додаткових матеріалів (статей, навчальних видань тощо) та ресурсів нотних бібліотек, виконання завдань у формі тестів, аналіз творів, реферативну роботу, проведення за заданими темами форумів, семінарів, вебінарів, конкурсів тощо» (Панасенко, 2019: 28).

Нині значний акцент кладеться на забезпечення освітніх потреб вихованців з особливими потребами. Уроки музики можуть стати вагомим терапевтично-лікувальним чинником, тому вчи-

телі музики повинні знати спеціальні методики, з акцентом на звукових, словесних та мануально-відтворюючих моделях пояснення матеріалу, поряд з ілюстративно-наочними.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у компаративному вивченні досвіду підготовки вчителів музики у різних країнах на сучасному етапі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Жигаль З., Король О., Тайнел Е. та ін. Музично-педагогічні системи та концепції XX століття: підручник / за заг. ред. Е. Тайнел. Вид. 2-ге. Львів: ЛНУ імені Івана Франка. Харків, 2017. 434 с.
2. Ластовецький М.А. Деякі зауваги щодо функціонування музичних освітніх закладів України на сучасному етапі. *Мистецька культура: історія, теорія, методологія: тези доповідей VII Міжнародної наукової конференції (Львів, 30 вересня 2019 р.)* / ред-упоряд.: О. Осадця, Л. Купчинська; відп. ред. Л. Сніцарчук. Львів, 2019. С. 83–85.
3. Малашевська І. Методика музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02. «Теорія і методика навчання музики і музичного виховання». Київ, 2005.
4. Національна доктрина розвитку освіти від 17.04.2002 р. № 347 / 2002.
5. Основи викладання мистецьких дисциплін: Навчальний посібник для студентів / За ред. О.П. Рудницької. Київ: АТЗТ «Експрес», 1998. 183 с.
6. Панасенко І.О. Інтерактивні методи і мультимедійні технології та їх використання на уроках музично-теоретичного циклу [методична розробка]. Краматорськ, 2019. 30 с.
7. Ростовський О. Теорія і методика музичної освіти. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2011. 640 с.

REFERENCES

1. Zhyhal Z., Korol O., Tainel E. et al. (2017). *Muzychno-pedahohichni systemy ta kontseptsii XX stolittia: pidruchnyk* [Music-pedagogical systems and concepts of the 20th century: a textbook] / za zah. red. E. Tainel. Vyd. 2-he. Lviv: LNU imeni Ivana Franka. Kharkiv, 434 [in Ukrainian].
2. Lastovetskyi, M.A. (2019). *Deiaki zauvahy shchodo funktsionuvannia muzychnykh osvithnikh zakladiv Ukrainy na suchasnomu etapi* [Some remarks on the functioning of music educational institutions of Ukraine at the current stage]. *Mystetska kultura: istoriia, teoriia, metodolohiia: tezy dopovidei VII Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii (Lviv, 30 veresnia 2019 r.)* / red-uporiad.: O. Osadtsia, L. Kupchynska; vidp. red. L. Snitsarchuk. Lviv, 83-85. [in Ukrainian].
3. Malashevskia I. (2005). *Metodyka muzychno-teoretychnoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv muzyky na istoryko-stylovii osnovi: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk: spets. 13.00.02. «Teoriia i metodyka navchannia muzyky i muzychnoho vykhovannia»* [Methodology of music-theoretical training of future music teachers on a historical-stylistic basis: thesis for obtaining sciences. candidate degree Pedagogy Sciences: specialist 13.00.02. "Theory and method of teaching music and musical education"]. Kyiv. [in Ukrainian]
4. *Natsionalna doktryna rozvytku osvity* [National doctrine of education development] vid 17.04.2002 r. № 347 [in Ukrainian].
5. *Osnovy vykladannia mystetskykh dystsyplin: Navchalnyi posibnyk dlia studentiv* [Basics of teaching art disciplines: Study guide for students] / Za red. O.P. Rudnytskoi (1998). Kyiv: ATZT «Ekspres», 183 [in Ukrainian]
6. Panasenko, I.O. (2019). *Interaktyvni metody i multymediini tekhnolohii ta yikh vykorystannia na urokakh muzychno-teoretychnoho tsyклу [metodychna rozrobka]* [Interactive methods and multimedia technologies and their use in lessons of the music-theoretical cycle [methodical notes]]. Kramatorsk, 30. [in Ukrainian].
7. *Rostovskyi O. (2011). Teoriia i metodyka muzychnoi osvity* [Theory and methodology of music education]. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan. 640. [in Ukrainian]

Дата першого надходження рукопису до видання: 24.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 10.12.2025

Дата публікації: 30.12.2025